

zofa: on ih iznosi, čini se, u točno onolikoj mjeri koliko je to ovdje potrebno, čime sam rad dobiva na originalnosti i jedinstvenosti. O prethodno rečenom svjedoče i autorove referencije (njih 225 na 174 stranice), što zapravo očituje njegovu umjerenost i u tom pogledu. Autori na koje se pritom poziva znani su znanstveno-filozofskoj zajednici kao renomirani poznavaci Aristotela i antičke filozofije: Hermann Diels, Werner Jäger, Julia Annas, Ingemar Düring, Hans Krämer, Richard Kraut, Alasdair MacIntyre, Joachim Ritter.

Kao što je došlo do izražaja i u njegovu prethodnom djelu, i ovdje se vidi da je autor poznavalac grčkog jezika, odnosno po struci i klasični filolog. Temeljne Aristotelove (etičke) pojmove redovito donosi i u grčkom izvorniku (uz manje-više redovitu transkripciju) s točnim naglascima, što djelima poput ovih daje posebnu kvalitetu.

Vidljivo je isto tako da se autor ne usteže od zdravog i polemičkog konfrontiranja sa samim Učiteljem, kojeg analizira otkrivajući jednu ili drugu nedosljednost kod njega samog (Aristotela). Kao ogledne primjere tog konfrontiranja možemo navesti str. 24, kada Senković Aristotelovo viđenje gleda kao svojevršno pretjerivanje. Sličan slučaj pronalazimo i na str. 143, gdje Senković primjećuje da u Aristotela ostaje nerazjašnjena superiornost užitaka koje nam nudi *theori*, tj. teoretski život.

Autorov jezik i iznošenje misli su jednostavni i jasni, tako da djelo može poslužiti kako unutar filozofsko-znanstvene zajednice tako i izvan nje. Knjiga se posebno pokazuje zahvalnom za primjericu pripremu predavanja grčke (posebno aristotelovske) filozofije, kao i u pogledu daljnjeg istraživanja ovoga važnog vida antičke filozofije.

Stjepan Radić

Mijo Nikić, *Očima psihologa teologa*, Zaklada biskup Josip Lang, Zagreb 2011, 296 str.

Stvari često nisu onakve kakvima se čine — moglo bi biti geslo knjige koju u jesen 2011. godine izdaje Zaklada biskup Josip Lang. Riječ je o četvrtoj objavljenoj knjizi profesora psihologije i psihologije religije, isusovca p. Mije Nikića.

Pred čitateljima je zbirka raznorodnih i tematski naizgled ne uvijek povezanih tekstova — kraćih popularnoznanstvenih članaka i propovijedi koje je autor u raznim prigodama objavljivao u Glasniku Srca Isusova i Marijina od 2001. do 2011. godine. Kao što i naslov kazuje, teologija i psihologija (osobito dubinska psihologija) dvije su discipline koje zaokupljaju autora. Kroz njihove se perspektive promatraju razni vidovi čovjekova odnosa prema sebi, svijetu i Bogu. Te se dvije niti isprepliću.

Logički slijed cjelina u knjizi naizgled manjka; počevši od teme Boga kao temeljne stvarnosti spram koje se čovjek određuje, preko Isusa Krista koji je utjelovljen Smisao te vjere, nade i ljubavi kao ulivenih vrlina koje daju kakvoću ljudskome životu pa sve do psihologijskih tema kao što su podsvijest, neuroza, psihosomatika, sugestija, obrambeni mehanizmi, emocionalna inteligencija, propaganda, logoterapija te odnos vjere i zdravlja. No budući da su izdvojeni vidovi ljudskoga života nužno povezani, iako ih znanost promatra kao odvojene, u sadržajnome smislu fragmenti p. Nikića čine cjelinu — mozaik iza kojega se krije tajna bića *čovjek*. Iako se u knjizi pojavljuje širok spektar tema, njezina je jezgra sadržana u važnome članku *Psihologija sugestije i snaga vjere* koji je autor 2005. objavio u interdisciplinarnom i multikonfesionalnom zborniku radova *Vjera i zdravlje*, kojemu je jedan od ured-

1 *Vjera i zdravlje*, zbornik radova, uredili Marina Jurčić, Mijo Nikić i Herman Vukušić, Zaklada biskup Josip Lang, Zagreb, 2005.

nika¹. Ipak, nije riječ o primarno znanstvenoj ili stručnoj knjizi. Svrha je ponajprije pastoralna: pomoći konkretnoj osobi, uronjenoj u svakodnevicu, da se suoči sa svojim strahovima i nutarnjim prisilama te korakne prema *punini života* koju joj je Bog namijenio i ponudio u Kristu. Cilj nije riješiti teške psihologijske ili filozofijske probleme, nego riješiti praktične probleme s kojima se ljudi susreću: odakle dolazi osjećaj manje vrijednosti i kako protiv njega? Kako nadvladati strah? Odakle mi moja neuroza i čime protiv nje? Jesu li oholi i agresivni ljudi doista samouvjereni kao što se doimaju? Kako pobijediti psihosomatske bolesti? Kako raščistiti s potisnutim konfliktima i psihotraumatama? Odgovori na ta pitanja počinju se nazirati tek kad se odgovori na pitanje kakvo je biće čovjek, na koji način funkcionira i koji je cilj njegove egzistencije. Odgovarajući na antropološka pitanja, autor polazi od biblijske Objave i povijesnoga iskustva transcendencije, koje je sakupljeno u svjetskim religijama. Svaki je čovjek u određenome smislu religiozno biće, a religioznost autor definira kao *otvorenost ljudske osobe prema Apsolutnome (...) i prema apsolutnim vrijednostima*.² Vjera, naprotiv, ne podrazumijeva samo vjerovanje u nešto nego i vjerovanje *nekome*, odnos prema osobnome Bogu i *gledanje na svijet Njegovim očima*. Vjera u dobrog Boga i smjernice koje ona daje za autora su temeljna istina kojoj, s ciljem ostvarivanja psihičkoga i duhovnoga zdravlja, treba pridružiti spoznaje suvremene psihologije. U tome smislu, teologija kao spoznaja Apsolutnoga prva je; p. Nikić prvo pristupa kao teolog, a tek onda kao psiholog. To dvoje nastoji dovesti u harmoničan odnos.

Pozitivno konotirani pojmovi koji se najčešće spominju u knjizi su: *srce, duša, dobro, ideali, istina, ljubav* (na čak 61 stranici, op. a.), *Bog, Krist, nada, radost, spasitelj, srce, volja Božja, život i žrtva*.

2 *Vjera i zdravlje*, str. 15.

Najčešći su negativno konotirani pojmovi *psihotrauma, grijeh, davao, smrt, strah i tjeskoba*, dok se pojmovi *svijet, tijelo i volja* pojavljuju nekad s pozitivnim, a nekad s negativnim konotacijama, te se može zaključiti da ti entiteti za čovjeka mogu imati i pozitivno i negativno značenje, ovisno o kontekstu. Zanimljivo, pojmovi *zdravlje, znanje i vrijednost* spominju se znatno rjeđe od ovih.³

Čestoća pojavljivanja pojedinih pojmova ukazuje na bitno teološko-duhovnu usmjerenost sadržaja.

Antropologija p. Nikića nastoji biti holistička. Temelji se na Objavi s posebnim naglaskom na pavlovsko razlikovanje tijela, duha i duše, učenju o volji sv. Augustina i dubinskoj psihologiji čiji temelji sežu u rad S. Freuda. Poseban udio u njoj čine i psihologizirajući uvidi sv. Ignacija Lojolskog, osnivača Družbe Isusove.

Čovjek je prema Bibliji vrhunac stvaranja, slobodno stvaralačko biće koje je slika Božja. Ipak, ljudska je narav sklona moralnome neredu, što je u svetopisamskom horizontu objašnjeno istočnim grijehom. Odraz je toga borba *stvarnoga ja* i *idealnoga ja* u istoj osobi, čovjeka čija je sloboda umanjena podsvjesnim neurotskim prisilama i čovjeka koji želi biti onakav kakav spoznaje da *treba* biti. Nagoni i emocije često ne mare za zahtjeve razuma. Autor tu pojavu oslikava Pavlovom vizijom iz Poslanice Kološanima — *borbom staroga i novoga čovjeka*. Čovjekova osobnost je višeslojna, ona je mješavina nekoliko razina — tjelesne, podsvjesne, psihološke, socijalne i duhovne. Te su razine povezane te tipično ljudski fenomeni kao što su religioznost i seksualnost prožimaju svaku od njih. Duhovna razina osigurava čovjeku slobodu. Međutim, praktički nije moguće izbjeći radanje psihičkih prisila koje se s vremenom »nakaleme« na nutrinu osobe. Već u prvoj godini

3 M. Nikić, *Očima psihologa teologa*, Zaklada biskup Josip Lang, Zagreb, 2011, 295–296.

života dijete nauči potiskivati spoznaju da je zasebna individua, odvojena od majke i svijeta te da svijet nije usmjeren na nj, kako bi moglo prevladati s time povezanu tjeskobu. Ljudsko je ponašanje paradoksnno jer se psiha služi mimikrijom; iako se često sebično ponašamo, sebe zapravo volimo vrlo malo ili se volimo na iskrivljen način. Narcisoidna osoba pati od dubokoga osjećaja manje vrijednosti, ne može podnijeti tjeskobu koju ta spoznaja donosi te ima potrebu uvjeravati druge da je silno važna i vrijedna. Slično tome, veoma ambiciozne osobe čiji poslovni uspjesi plijene zavist često svoju motivaciju crpu iz dubokog osjećaja manje vrijednosti koji pokušavaju nadvladati društvenim priznanjima. Dijete koje živi u nepovoljnim uvjetima mora razviti neurotske tendencije da bi preživjelo. Činjenica da sebe podsvjesno doživljavamo kao negativne izvor je mnogih oblika infantilnoga ponašanja. Hvalisavac je, primjerice, osoba koja pati od difuznoga straha od onoga što u sebi ne poznaje, »svoje sjene«.⁴ Bojažljivac, budući da ne može voljeti sebe jer ne vjeruje kako vrijedi dovoljno, ne može autentično voljeti ni druge jer se zatvara u osjećaj vlastite neprikladnosti. Njegovom nutrinom vladaju pesimizam i potreba da bude žrtva, što narušava međuljudske odnose. Osim klasičnih obrambenih mehanizama kao što su potiskivanje, projekcija i izolacija, čovjek može razviti i određenu netrpeljivost prema Bogu. U srži su odbojnosti ili čak mržnje prema Bogu krive slike Boga — nemilosrdnoga suca, nezainteresiranoga ili nemoćnoga boga u čijem korijenu nerijetko leži odnos s vlastitim ocem ili majkom koja nije na odgovarajući način djetetu pokazala ljubav. Psihotraume izazvane neprihvatanjem ili nasiljem psiha potiskuje, ali ako napestost postaje prevelika, traži razrješenje kroz psihičke ili psihosomatske bolesti.

4 M. Nikić, *Očima psihologa teologa*, Zaklada biskup Josip Lang, Zagreb, 2011, str. 218.

Grieh, premda nije psihološka nego moralna kategorija, događa se na svim razinama osobnosti i utječe na njih jer su povezane. Analize p. Nikića utemeljene na ishodima psihologijskih istraživanja gotovo ostavljaju dojam nemoći — čovjek je uhvaćen u začarani krug unutarnjih prisila kojih često i nije svjestan.

Unatoč svemu tome, autor je, na tragu logoterapije V. Frankla, uvjeren da ljudska volja nije nemoćna, jer je sposobna za vjeru. Što vjera može učiniti za psihičko, pa i fizičko zdravlje? Sama psiha sadrži mehanizme kojima može sebe regenerirati, može si pomoći. Dokazano je da sugestija i autosugestija mogu utjecati čak i na fiziološko stanje organizma — putem *placebo* i *nocebo* učinka — i stoga ih suvremena popularna psihologija uvelike promiče. Ipak, djelovanje mehanizama sugestije ograničeno je. Autor smatra da je djelovanje vjere mnogo snažnije jer njome čovjek sudjeluje u Božjoj *svemoći*.

Očito, cilj vjere nije psihoterapija. Međutim, ona ipak ima psihoterapijsko djelovanje. Autor kaže: *Zdrava religioznost utemeljena na ispravnoj slici o (...) Bogu (...) uvijek je u službi dobroga duševnog i tjelesnog zdravlja*.⁵ Bog je meni bliži nego ja sebi samome i poznaje me bolje no što ja sam sebe poznajem: *Prije nego što te oblikovah u majčinoj utrobi, ja te znadoh*. (Jr 1, 4–5) Autentičan susret s Bogom doživljaj je apsolutne Ljubavi koja me bezuvjetno prihvaća takvoga kakav jesam. Promjena se događa u tri koracima: prvi je od njih vidjeti sebe Božjim očima, kao ljubljeno i željeno stvorenje. Međutim, tada se od osobe traži drugi korak, da prihvati istinu o sebi — o svojim potisnutim psihotrauma i grijesima — što nije lako jer stvara osjećaj tjeskobe. No ako čovjek izdrži i prevlada tu tjeskobu, sposoban je za treći korak — integrirati iskustvo nemoći u snagu za promjenu životnih stavova i ponašanja. Tek tada možemo

5 *Isto*, str. 101.

voljeti druge i kreativno ostvarivati svoje potencijale. Dakle prihvatiti sebe, zavoljeti sebe, promijeniti sebe. *A tko sebe voli, taj sebe disciplinira.*⁶ Obraćanje se stoga treba i mora dogoditi na više razina ljudske osobe: nagonskoj, emocionalnoj i intelektualnoj. Budući da je već poslovična spoznaja C. G. Junga kako osoba, da bi uravnotežila svoje psihičko zdravlje, treba riješiti problem odnosa prema transcendentnom biću — Bogu, autor zaključuje da je *pametnije vjerovati nego ne vjerovati.*⁷

U brojna se pitanja u ovoj zbirci tekstova ipak ne ulazi. Neke su teme tek naznačene i neki problemi ostaju otvoreni. Primjerice, može li čovjek jednostavno *odlučiti* povjerovati? Drugim riječima, je li vjera samo stvar racionalnoga zaključka da je korisno i pametno vjerovati i može li čovjek sam sebe na to prinuditi i uzeti zdravo za gotovo da je Božja riječ objavljena istina? Koliko ulogu u tome ima čovjekova slobodna odluka, a koliko Božja milost? Na ovaj je problem papa Benedikt XVI bacio svjetlo tijekom svoga nedavnog posjeta rodnoj Njemačkoj: *Agnostici, koje proganja pitanje o Bogu; ljudi, koji trpe pod teretom grijeha i posjeduju čežnju za čistim srcem, bliži su Kraljevstvu Božjem od rutinskih vjernika koji u Crkvi vide još jedino aparat, a da njihovo srce nije taknuto njime, nije taknuto vjerom.*⁸

Usprkos mjestimičnim ponavljanjima, knjiga p. Nikića izvrstan je psihološko-duhovni priručnik za sve koji traže živi susretom s Bogom koji je Ljubav, kao i za one koji teže boljem psihičkome zdravlju kroz istinsko upoznavanje sebe i ustrajan rad na sebi. Suvremena popularna psihologija samoostvarenje i slobodu izbora predstavlja kao najvrjednije ciljeve. Čovjek 21. stoljeća, bio on i vjer-

nik, oblikovan je kulturom snažnoga individualizma koji autonomiju neovisnoga, prosvijećenog i emancipiranog pojedinca vidi kao najveće dobro. Međutim, svjedoci smo nuspojava životnoga stila koji individualizam generira: otuđenosti, galopirajuće poplave raznih vrsta strahova, usamljenosti, depresivnosti i dezorijentiranosti. Ova knjiga nudi potpuniju psihološku perspektivu, u koju je uključena i čovjekova religiozna i duhovna dimenzija te otkriva skrivenu istinu: ostvariti sebe mogu je jedino tako da sidem u sebe, a potom izađem iz sebe i zakoračim k Drugome i drugome.

Marina Katinić

Giovanni Cucci i Hans Zollner, *Crkva i pedofilija. Psihološko-pastoralni pristup*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2011, 148 str.

Knjiga *Crkva i pedofilija* autora isusovca i svećenika Giovannia Cuccia i Hansa Zollnera, psihologa i profesora na Papinskom sveučilištu Gregoriana, progovara s različitih aspekata o problemu seksualnog zlostavljanja maloljetnika od strane svećenika, s kojim se Katolička crkva suočava u posljednjem desetljeću. Svi javno poznati slučajevi zlostavljanja i istupanja žrtava dodatno su bili poticaj papi Benediktu XVI da se počinjeni zločini seksualnog zlostavljanja i problem pedofilije istraže te poduzmu mjere kako riješiti, tj. prepoznati potencijalnog zlostavljača i spriječiti njegovu daljnju formaciju za svećenika.

Autori u prvome poglavlju *Psihološki pristup problemu pedofilije* donose fenomenološku analizu pedofilije te ovaj problem obrađuju pod psihološkim vidom, donoseći definiciju pedofilije kao spolne aktivnosti ili seksualnog maštanja, koje za svoje objekte uzima djecu mlađu od 13 godina u razdoblju od 6 mjeseci. Počinitelj seksualnog delikta nije mlađi od 16 godina. Osobina pedofila, istodobno i jedan od znakova prema

6 *Isto*, str. 269.

7 *Isto*, str. 101.

8 24. 09. 2011.

http://www.papst-in-deutschland.de/fileadmin/redaktion/microsites/Papstbesuch/Tagebuch/Reden_Papst/DT_25092011_SH_15A_Flughafen-Heilige-Messe_FB.pdf